

ประวัติวัดโพธิ์ทองพุทธาราม

หลักหมุดปีที่ 27 (นिरาศเมืองแกลง)

แล้วไปชมกรรมกรบ้านดอนเค็ด
ล้วนเลี้ยงเปิดหมูเนื้อคูเหลือเจ็ญ
ยกกระบัตร์คัดซ้อนทุกเช้าเย็น
เมียที่เป็นท่านผู้หญิงนั่งปิ้งปลา

ขณะที่สุนทรภู่เดินทางมาเมืองแกลง เมืองแกลงใน
ขณะนั้นตั้งอยู่ที่บ้านดอนเค็ด บริเวณใกล้เคียงกับวัด
โพธิ์ทองพุทธารามในปัจจุบัน

วัดโพธิ์ทองเป็นวัดเก่าของเมืองแกลง ตั้งอยู่ในบริเวณชุมชนบ้านโพธิ์ทองที่แต่เดิมเรียกว่า บ้านดอนเค็ด เป็นบริเวณที่ปรากฏในเอกสารตั้งแต่ต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ว่ามีกรมการเมืองแกลงตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่ ปัจจุบันบริเวณที่อยู่ด้านหลังของวัด ยังพอเห็นแนวสะพานไม้ที่เดิมทอดยาวข้ามไปยังบริเวณบ้านทางเกวียน ที่ตั้งเมืองแกลงเก่าสมัยรัชกาลที่ 5 ดังนั้น บริเวณวัดโพธิ์ทอง บ้านดอนเค็ด และ บ้านทางเกวียน ซึ่งเป็นบริเวณที่ต่อเนื่องกันจึงน่าจะเป็นเขตเมืองแกลงเดิม การที่วัดโพธิ์ทองอยู่ในบริเวณเมืองเก่า และตามที่เล่าสืบกันมาว่าผู้ว่าราชการเมืองแต่เดิมเป็นผู้ถวายที่ดินให้กับวัด วัดโพธิ์ทองจึงเป็นวัดที่มีเอกสารและสิ่งของโบราณจำนวนมาก แต่เนื่องจากศาลาของวัดหลังเก่า ที่ใช้เก็บเอกสารและสิ่งของโบราณเหล่านั้น ได้ถูกเพลิงไหม้หมดสิ้น เมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2522 เป็นผลให้ประวัติของวัดโพธิ์ทองและประวัติของเมืองแกลงขาดตอนไปอย่างน่าเสียดาย

วัดโพธิ์ทองพุทธาราม

ชื่อวัดโดยทางราชการ วัดโพธิ์ทองพุทธาราม ชื่อที่ชาวบ้านเรียกหรือชื่อเดิม วัดโพธิ์ทอง

สังกัดมหานิกาย อยู่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ตำบลทางเกวียน อำเภอแกลง จังหวัดระยอง ภาค 13

ที่ดินตั้งวัด มีเนื้อที่จำนวน 23 ไร่ 80 ตารางวา

ลักษณะพื้นที่โดยทั่วไปของบริเวณวัด

เป็นพื้นที่ราบลุ่ม มีลำธารไหลผ่าน โดยรอบบริเวณเป็นที่นา และสิ่งปลูกสร้าง ถึงฤดูฝนน้ำจะท่วมบริเวณวัดทุกปี

หลักฐานการตั้งวัด

1. ได้รับอนุญาตสร้างวัดเมื่อประมาณ พ.ศ. 2354
2. ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เนื้อที่กว้าง 13.50 เมตร ยาว 21 เมตร และได้ประกอบพิธีผูกพัทธสีมาประมาณ พ.ศ. 2472

ประวัติความเป็นมาของวัด

วัดโพธิ์ทองพุทธาราม เป็นวัดเก่าแก่สืบเนื่องมาแต่โบราณกาล ไม่ทราบว่ามีใครเป็นผู้สร้าง และสร้างในสมัยใดไม่ปรากฏหลักฐาน ต่อมาระยะหลังๆ พอจะมีหลักฐานอยู่บ้าง แต่เนื่องจากถูกไฟไหม้เมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2522 เอกสารหลักฐานต่างๆ ก็ถูกเผาไหม้ไปสิ้น แต่อย่างไรก็ตาม วัดนี้ก็เป็นที่มียอดอันยาวนาน และมีชื่อเสียงด้านการศึกษาเล่าเรียนและเกียรติคุณอื่นๆ อีกมากมายหลายประการ เพราะตั้งอยู่ใกล้ชิดกับที่ว่าการเมืองแกลง (สมัยเมืองแกลงตั้งอยู่บ้านดอนเค็ด) เดิมมีต้นโพธิ์ใหญ่อายุนับร้อยปีขึ้นอยู่นับว่าเป็นต้นไม้ที่มีความสำคัญเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา วัดนี้จึงตั้งชื่อว่า “วัดโพธิ์ทอง” โดยมีพระครูเมืองเจ้าคณะแขวงเมืองแกลงปกครองวัดและเป็นเจ้าอาวาสรูปแรก ต่อมาได้มีการเปลี่ยนชื่อวัดเป็น “วัดทางเกวียน” ระยะเวลาหนึ่ง ภายหลังเปลี่ยนกลับมาใช้ชื่อวัดเก่าถึงปัจจุบันนี้คือ “วัดโพธิ์ทองพุทธาราม”

สมเด็จพระสังฆราช (จีน)

วัดโพธิ์ทองพุทธารามนี้ เป็นวัดเก่าแก่สืบเนื่องมาแต่โบราณกาล มีมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา มีหลักฐานสำคัญหลายชิ้นที่สนับสนุนข้อสันนิษฐานดังกล่าว เช่น ในวิหารเก่าแก่ที่สุดของวัด มีพระพุทธรูปสัมฤทธิ์ปางสะดุ้งมาร 1 องค์ สร้างใน พ.ศ.2310 ซึ่งเป็นปีที่เราเสียกรุงครั้งที่ 2 ชื่อ พระพุทธรูปโรจนฤทธิ์ และมีปรากฏในพงศาวดารพระเจ้าตากสิน ในช่วงที่พระเจ้าตากสินยึดเมืองแกลง ได้รู้จักใกล้ชิดกับพระสงฆ์รูปหนึ่งชื่อ พระโพธิวงค์ (จีน) เจ้าอาวาสวัด โพธิ์ทอง ท่านเป็นพระที่รอบรู้ในพระไตรปิฎกอย่างแตกฉานอีกด้วย ได้อำนวยความสะดวกแก่กองทัพของพระเจ้าตาก

วิหารพระพุทธรูปโรจนฤทธิ์

เมื่อพระเจ้าตากขึ้นครองราชย์จึงได้นิมนต์พระโพธิวงศาไปจำพรรษาที่วัดหงส์รัตนารามธนบุรี พร้อมกับเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระธรรมธีรราชมุนี และต่อมาก็ได้สถาปนาขึ้นเป็นพระนพรัตนเป็น พระสังฆราชในรัชกาลพระเจ้ากรุงธนบุรี

อุโบสถหลังเก่าวัดโพธิ์ทอง

ภายในวัดยังมีอุโบสถเก่าซึ่งมีรูปลักษณะและลวดลายเฉพาะตัวที่สร้างไว้แต่เมื่อปี พ.ศ.2464 และพระพุทธรูปปางสะดุ้งมารประดิษฐานเป็นพระประธานปรากฏอยู่ในอุโบสถหลังเก่า ซึ่งเป็นอุโบสถขนาด 5 ห้อง ผนังก่ออิฐถือปูน ฝีมือช่างพื้นบ้าน หลังคาเครื่องไม้ซ้อน 2 ชั้น รอยระกา ซ่อฟ้าไม้กันเกรา ใบระกาปูนปั้น ทางหงส์แบบหัวนาค หน้าบันประดับลวดลายปูนปั้น ตอนบนเป็นรูปครุฑ ตอนล่างเป็นรูปมังกร 2 ตัว ตรงกลางมีลูกแก้วหรือมุกไฟ ประกอบลายพรรณพฤกษา ชุ่มหน้าต่างมีลวดลายปูนปั้น ตอนบนเป็นกรอบคล้ายองค์ระฆังเจดีย์ มียอดประดับ กรอบด้านข้างทำคล้ายเสาแบบฝรั่ง เสารองรับตามแนวตั้ง กรอบหน้าต่างเป็นกรอบเช็ดหน้าไม้ มีอกเลา มีลายไม้ฉลุประดับที่มุมตอนบนสองข้าง

ภายใน โบสถ์เก่าวัด โพธิ์ทองพุทธาราม ยังมีพระพุทธรูปปูนปั้นปางสะดุ้งมารอีก 1 องค์ สร้างขึ้นในปี พ.ศ.2464 เล่ากันว่า พระผู้ปั้นพระปางสะดุ้งมารองค์นี้เป็นพระองค์เดียวกับที่ปั้นพระประธานในอุโบสถเก่าวัดพลงช้างเผือก

พระประธานวัดโพธิ์ทอง

พระประธานวัดพลงช้างเผือก

พระอธิการหมึก ผู้ปั้นพระประธาน

โรงเรียนแห่งแรกของเมืองแกลง

วัดโพธิ์ทองพุทธารามเป็นวัดแรกในเมืองแกลงที่มีชื่อเสียงเรื่องการจัดการศึกษามาแต่อดีต พร้อมกับวัดสมมติเทพฐาปนาราม เพียงสองวัดในเมืองแกลง

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เป็นรัชสมัยที่มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงบ้านเมืองในด้านต่างๆ และที่สำคัญยิ่ง คือ การศึกษา มีการจัดตั้งโรงเรียนเพื่อจัดเตรียมข้าราชการเข้าสู่กระทรวงและกรมที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นใหม่ ในกรณีนี้พระองค์ทรงเริ่มจัดการศึกษาในส่วนกลางก่อน จากนั้นเมื่อส่วนกลางตั้งต้นได้ดีแล้ว จึงทรงมีพระบรมราชโองการขยายการศึกษาออกสู่หัวเมือง ในปี พ.ศ. 2441 ทรงอาราธนาคณะสงฆ์ให้มาเป็นกำลังสำคัญในการจัดการศึกษาหัวเมือง ทรงแต่งตั้งพระราชาคณะเป็นผู้อำนวยการศึกษามณฑล ออกตรวจจัดการศึกษาสำหรับมณฑลจันทบุรีนั้น สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ (ม.ร.ว.ชื่น นภวงศ์) แต่ครั้งยังมีสมณศักดิ์เป็นพระสุคุณคณาภรณ์ ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้อำนวยการศึกษา ทรงเสด็จตรวจจัดการศึกษาในมณฑลจันทบุรีรวมถึงเมืองแกลง ทรงรายงานว่า วัดโพธิ์ทองเป็นวัดที่สมควรจัดตั้งโรงเรียนขึ้นได้ ด้วยทรงเห็นจะมีกรมการเมืองช่วยอุดหนุน และในรายงานปีถัดมา เมืองแกลงมีวัดที่ได้จัดตั้งเป็นโรงเรียนขึ้น 1 โรงเรียน จากนั้นในปี พ.ศ. 2445 มีรายงานจัดสอบนักเรียนที่วัดโพธิ์ทอง และนักเรียนชาวเมืองแกลง 2 คน ที่สามารถสอบผ่านชั้นมูลศึกษาครั้งนี้ ต่อมาเป็นบุคคลสำคัญของจังหวัดระยองในด้านสนับสนุนการศึกษา โรงเรียนที่วัดโพธิ์ทองจัดตั้งขึ้นนี้ มีพระสมุห์พัด (เจ้าอธิการพัด พงษ์แพทย์) เจ้าอาวาสในขณะนั้นเป็นฝ่ายจัดการจัดตั้งขึ้น กรมการเมืองแกลงเป็นหัวหน้าราษฎรช่วยอุดหนุน นับเป็นโรงเรียนแห่งแรกของเมืองแกลง และเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาระบบโรงเรียนของชาวเมืองแกลง สนองพระราชประสงค์ ตามพระราชโองการจัดการศึกษาหัวเมือง ร.ศ.117 (พ.ศ.2441)

วัดโพธิ์ทองแม้จะเป็นโรงเรียนแห่งแรกของเมืองแกลงในระบบโรงเรียน แต่ก็มีปัจจัยการเปลี่ยนแปลงมากระทบ ไม่ว่าจะเป็นการที่เมืองแกลงถูกลดความสำคัญลง โดยลดสถานะลงมาเป็นอำเภอและโอนจากขึ้นเมืองจันทบุรีไปขึ้นเมืองระยอง หรือการที่ฝรั่งเศสยังคงกองทหารอยู่ในเมืองจันทบุรีในช่วงเวลาที่เริ่มจัดการศึกษา ทั้งสองปัจจัยทำให้ตำแหน่งกรมการเมืองที่จะเข้ามาสนับสนุนมีน้อย แต่ปัจจัยสำคัญที่น่าจะเป็นปัจจัยหลักและเป็นปัจจัยภายในเองก็คือ การที่บริเวณเมืองแกลงเดิมและบริเวณบ้านทางเกวียนอยู่ในบริเวณที่มีน้ำท่วมเป็นประจำทุกปี ทำให้ในเวลาต่อมาได้ย้ายที่ว่าการอำเภอเมืองแกลงจากบริเวณบ้านทางเกวียนไปอยู่ที่บ้านสามย่าน เป็นผลให้เขตชุมชนและจำนวนราษฎรเปลี่ยนไป แม้วันนี้วัดโพธิ์ทองได้แยกการโรงเรียนออกไปตั้งเป็นโรงเรียนวัดโพธิ์ทอง แต่ทั้งวัดและโรงเรียนต่างมีบทบาทในการพัฒนาการศึกษา ให้กับชุมชนและชาวอำเภอแกลงมาโดยตลอด